

KULTURKRONIKA

A HUSZÉVES UJORSZ IRODALOM

Csak azért beszélünk „orosz“ irodalomról, mert nyelvünk így szokta meg még a háború előtti időből. De amint az akkori Oroszország irodalma sem volt már teljesen azonos az orosz irodalommal, még kevésbé az ma, amikor egy számtalan nemzeti köztársaságból és autonóm nemzeti területből álló szövetség tarka kulturájának és irodalmainak husz éves fejlődésére tekint vissza, amikor már határozottan beszélhetünk fejlett ukrán, georgiai (gruzin), örmény, zsidó-zsargon és más irodalmakról. De ez a, hogy úgy mondjuk *vizsintes* tagozódás, nyelvek és nemzetek szerint való fölosztódás, egyáltalán nem egyedüli eredménye a huszéves háború utáni irodalomnak a nevezett területen. Az ujtó kísérletek sorozata, a bátor és gyakran kalandos előretörések, amelyeket nem egyszer az előre előkészített és megerősített állásokba való visszacsoportosítások váltanak fel, jellemzik a fejlődés utját, annak, — hogy úgy mondjuk — *függőleges* képét. Ez az út annak a kis munkás irodalmár csoportnak hősies erőlködéseivel kezdődik, melynek Demian Biednij, a polgárháború dalainak népszerű publicista-poétája, *Ivan Batrak*, az új paraszt-mesék írója, *Furmanov* és *Szeráfimovics*, a forradalom krónikásai voltak a főbb alakjai, folytatódik a régi, nem-proletár íróknak az új közönség új követelményeihez való simulásával, *Vszievorod Joanov* Páncél vonatjával, Isak *Babel* Budjoni lovashadseregével és azokig a csúcscokig emelkedik, amelyekre Majakovszkij utolsó alkotásaiban emelkedett fel és amelyeken ma Mihail *Solochov* Csendes Don-ja, *Alexej Tolsztoj*, *Ehrenburg* és mások művei világitanak.

A szomszédos országok irodalmi harcai úgy szélességben (az olvasók tömegeinek részvétele szempontjából), mint intenzitásban (filozófiai-elméleti mélységét tekintve) messze felülmulja azokat az irodalmi mozgalmakat, amelyek a szomszédos országok és Oroszországnak történetében is mint a nemzeti-irodalmi megújódás és ujjászületés mozgalmái voltak ismeretesek. Sematikusan ítélve, ez a mozgalom a tartalom és forma harcának tekinthető, illetve azon harc egyenes folytatásának, amely valójában különféle zászlók és jelszavak alatt évszázadok óta és mindeütt folyik és amely harc néha, bizonyos történeti körülmények között, két szélsőség egymásközötti harcává keskenyedik. Ez a két szélsőség: egyfelől a forma forradalmárai, akik megakarják „ujítani“ a művészi formát, de nem sok jelentőségét látják az ideológiai tartalomnak, a tartalom megváltozásának, másfelől azok a „tisztá ideológusok“, akiknek szemében a művészi forma másodlagos, sőt elhanyagolható valami. Ebből a történeti összeütközésből, amely máshol az értékek általános destrukciójához és a miszticizmusba való kétségbeesett meneküléshez vezetett, Oroszországban kikristályosodott az az irodalmi felfogás, az az irodalmi atmoszféra, amely a nagy művészi forma kialakulásának kedvez éppen azért, hogy azoknak nagy eszmékkel és eszményekkel való telítését segíti elő. És ha kezdetben két nagy csoportot láttunk ott (illetve két csoportok-csoportját), és pedig egyfelől a lelkes és lelkiileg az új tömeg-közön-séggel összenőtt, de kulturában és irodalmi technikában nagyon visszamaradt munkásírók csoportját, másfelől a régi irodalmi világból átörök-

lött irodalmi egységeket és nagyságokat, akik már ellenőrzött tehetségük mellett hatalmas irodalmi és általános kulturát is hoztak magukkal, de ezzel szemben igen laza kapcsolataik voltak az új tömeggel és az új időkkel, ma — két évtized után ebből a két, egymással szembenállott táborból egy egységes és egyetlen nagy „csoporthat” látunk kialakulni, amely már nem is csoport a régi szellemben, hanem csak a szó jobb értelmében vett összetartozása azoknak az igazi tehetségeknek, a forma igazi mestereinek, akik ugyanakkor az öröklött kulturának istápolását éppoly fontos feladatuknak tekintik, mint amilyen szigorúan és szorgalmasan dolgoznak azon, hogy a jelenlegi új tömeg új aspirációjának szószólvá legyenek.

De mi mindennek kellett egymásra következnie, amíg ez a kikristályosodás bekövetkezett, hány mozgalom, törekvés, név és mű öröklődött fel, tűnt fel és tűnt el ebben a kavardásban, hogy utat készítsen és helyet adjon, a nála fejlettebbnek.... Hol vannak ma például a futurizmus kedvelői és hol, mely különleges könyvtárak polcain pihennek a műveik? Hol vannak ezek az entuziaszták, kiknek élén Majakovszki az ifjú óriás állott, akiknek hangja, (amely pedig nem volt pusztán lárma) betöltötte az első évek levegőjét, és akiknek küldöttei Európát is bejárták? Ugyanakkor, amikor Majakovszki az akrobatikus költészetet sutba dobta a retorikus költészetért és a nagy, fejlett politikai líráért, futurista társai és az egész futurizmus örökre elhallgattak.

Elhallgattak a formalisták, mint futuristák, hogy rögtön más, mérsekeltebb kiadásban tűnjenek fel, de akkor már ellenük állott reakcióként a másik véglet mozgalma, azoké, akik a „népirodalom” és a „népért való irodalom” egyedülvalóságát követelték, az ugynevezett „kisformáknak”, a bretliverseknek és agitációs jeleneteknek pártfogói voltak, az u. n. „proletkultisták”. Rövid, viszonylagos és zajos hegemonia után, amelyet minden lépésében az igazi írók állandó heves tiltakozása és ellentállása követett, a proletkult mozgalmat a komolyabb munkásírók törték meg, míg a Proletkult vezetője, *Bogdanov*, „Az első lány” című világhírű regény szerzője, félreállott. Hívei ugyyszólván pánikszerűen hagyták ott és tömörültek abba az új irodalmi szervezetbe, amely nagyobb szerepet volt hivatva játszani, mint amelyet valamilyen szervezet valaha is játszhatott irodalomban: amely rövidített néven *RAPP* néven volt ismeretes.

Kezdetben, mintegy 1926-tól 1930-ig, ennek a szervezetnek a működését úgy a közönség, mint a hivatalos körök igen nagyra becsülték. Legfőbb hasznát abban látták, hogy tisztázta a proletárodalom fogalmát, amelyet akkor parancsoló szükségességnek tartottak, kiszélesítette ezt a fogalmat egészen odáig, hogy az már szomszédossá vált és folytonossági viszonyba került a realista irodalom fogalmával általában. Aztán: nagystílusú, az akkori első öt éves terv gigászi építkezéseinek stílusában megszervezte a fiatal munkások és parasztok millióinak és az akkor a termelési és művelődési folyamatba bevont tízmillióknak irodalmi nevelését, majd hasonlóképp hozzáfogott az irodalmi ifjúság neveléséhez, tehetségek százainak és ezreinek a kiválasztásához és kialakításához. De aztán, nagy érdemeitől elbizakodottan, az országnak tett kulturális szolgálatokért hálás hivatalos körök támogatásától elkényeztetetten és tulságosan ambiciózus vezetőinek befolyása alatt a *RAPP* a diktatúrának bizonyos fajtáját kezdte gyakorolni irodalmi területen, adminisztráló módszerekkel próbálta befolyásolni és vezetni az irodalmi alkotást és ezáltal a fejlődés mozgatójából és előmozdítójából annak megakasztójává vált. Mint ilyen természetesen nemcsak fontos hatalmi tényezőkké került összeütkezésbe, így elsősorban az uralkodópart hivatalos lapjával, a *Pravdával*,

hanem végnélküli és komoly tartalom híjával való háborúba keveredett a realista, haladó és tanácsuralmi szellemű nagy írók többségével, (mint Tolsztoj, Pilnyák, Ehrenburg, Leonov, Tihonov, Panferov, Sztavszkij Gladkov, Szeráfimovics és mások), akiktől pedig lényegében (vagyis az esztétikai-kritikai elvek szempontjából) semmi sem különböztette meg őket.

Több odairányuló kísérlet után, hogy a RAPP-ot „észretéritsék“, maguk a legfőbb hatalmi tényezők is hiába avatkoztak be abból a célból, hogy ezt az egyszerű ideológiai irányító és nevelő szervezetet eredeti működési keretei közé szorítsák. 1932 áprilisában az igazi, elismert írók úgyszólván egyhangú kívánságára a kormány feloszlatta ezt a túlnagyra-nőtt szervezetet. A művészi alkotás addig ismeretlen felvirágzása következett ezután a kormányintézkedés után, amit csaknem minden ismert írónak egy-egy nagyobb új műve és egy csomó új nagy tehetség jelentkezése jelzett, majd 1934-ben az írók kongresszusa és egy új érának a végleges alkotások érájának a kezdete, amely annál intenzivebb az irodalmi értékek termelésének szempontjából, minél csendesebb a meddő viták és összetűzések terén.

Mindezek az áramlatok, mozgalmak és megnyilvánulások az irodalmi területen, ugyszintén más kevésbé fontos hasonló mozzanatok, nyomot hagytak a mai orosz irodalom folyamában, mindegyik hozzátett valami specifikusat, valami színváltoztató elemet annak egészéhez. De nem a mennyiség, nem ez az arány számít. Ha azt a tartós állandó irányzatot keressük, amely kezdettől fogva meghatározza a fejlődés menetét a nevezett irodalomban és a jövőre nézve is irányt mutat, úgy ez kétségtelenül a *nagy realista beszély* megteremtésére való küzdelmes törekvés, annak a nagy formának a lassu, de már látható kialakulása, amely a részletmegoldásokon és fotografikus vázolásokon túl és felül, az *egésznek, a kornak* a kifejezésére törekszik.

Érdekes, hogy ez a törekvés a korszerűen-monumentális felé éppen annak az írónak a művével kezdődik elsősorban, aki a legkevésbé játszott szerepet a két évtized irodalmi harcaiban: *Mihail Solochoy*-éval. És nem kell említenünk *Gorkijt*, aki, bár a 20 évből mintegy 15-öt külföldön töltött és ebből az időből származó művei alig tárgyalják a háború utáni időszakot, régebbi munkáival is, de főleg az utóbbi években kifejtett lázas szervező és nevelő tevékenységével hatalmas befolyást gyakorolt hazája irodalmi életére. Igyekezni fogunk visszatérni még erre a kérdésre, annál is inkább, mert Gorkij már tulajdonképpen nem az orosz, hanem a világirodalom nagy jelensége. (K. M.)

A C-VITAMIN ÉLETRAJZÁHOZ. A múlt század végén egy fiatal holland gyarmati orvos, *Eijkman* azzal a meglepő állítással lépett föl, hogy bizonyos anyagoknak a táplálékból való hiánya betegséget okoz. Az állítás viharos ellentmondást váltott ki. Hogy is találhatott volna hitelre, hogy a szervezet megbetegedhet olyasvalamitől, ami nem került a szervezetbe!? Az ellentmondás azonban *látszatnak* bizonyult, — olyannyira, hogy ezeket a misztikus anyagokat, melyek a táplálékban csak igen kis mennyiségben adóttak, de a hiányuk betegség, sőt halál forrása *vitamin* néven *Funk* javaslatára (1912-ben) a legfontosabb orvostudományi fogalmak körébe iktatták.

A küzdelem *Eijkman* hívei és ellenfelei között csaknem husz évig tartott. Kísérleti tények s háborús tapasztalatok viszont teljesen *Eijkman* mellett igazolták. Ma már egy csomó vitamin — *A, B, C* és *D* — legfontosabb vegyi és fizikai tulajdonságait ismerjük, sőt a Nobel-díjas *Szent*